

Darja Pavlič
O mravljincah

Aleš Debeljak: MESTO IN OTROK

Mladinska knjiga, Ljubljana 1997 (Zbirka Nova slovenska knjiga)

Ni lahko odgovoriti na vprašanje, kaj je poezija; še težje je povedati, kakšna naj bo dobra pesem. Naše predstave o tem so največkrat kulturno posredovane, nevede jih pridobimo v letih obveznega domačega branja, potrjujejo nam jih sodobni mediji, a le redko jih ozavestimo. Ob koncu 20. stoletja bralci še vedno gojimo romantična pričakovanja: od pesmi zahtevamo, da nas presvetli z neko posebno, presežno energijo. "Poklicni" bralci, ki poezijo redno spremljamo, se v tem ne razlikujemo veliko od ljubiteljev, ki berejo iz čistega užitka; celo pesniki, mojstri svojega poklica, nam pripovedujejo, kako dobro pesem začutijo z drobovjem, jo prepoznajo po gomazenju mravljincev itn. "Telesni kriterij" za dobro pesem, o katerem je pred leti pisal Aleš Debeljak, avtor petih pesniških in šestih esejističnih knjig, ni nič drugega kot izpeljanka iz romantične predstave, da mora pesem bralca ganiti. Romantiki so v svojih kritiških zapisih presojali iskrenost izpovedanih čustev, globino avtorjevega vpogleda in njegovo prepričljivost; nekaj podobnega počnemo tudi danes, ko poezijo merimo z vatlom čustvene, eksistencialne ali estetske pretresenosti.

"Kadar berem literaturo, me zanima samo še, ali prinaša nov svet, ali me pretrese, da ne morem spati, ali me vrže iz vsakdanjega odnosa

do sveta," je povedal Aleš Debeljak v intervjuju, objavljenem v 58. številki Literature. Bralčev odziv, še posebno telesni, je po mojem mnenju zelo strog in hkrati zelo ohlapen kriterij za presojanje kakovosti literarnega dela. Preveč ohlapen se mi zdi, ker dvomim, ali so solze osamljenega dekleta, pretočene ob melodramatični ljubezenski zgodbi, merilo in dokaz za vrhunskost dela. Prestrog, ker si domišljam, da nisem prazen list, da torej ni prav veliko knjig, ki bi me eksistencialno res vznemirile, ker bi mi povedale nekaj novega. Subjektivnost je šibka plat vseh bralnih odzivov, tudi prevzetosti nad lepoto besedila. Zato se bojim, da bi, če bi se zanašali samo na odzive bralcev, storili krivico marsikateremu delu. Navsezadnje: koliko je priznanih umetnin, ob katerih si komaj upamo priznati, da nas puščajo "hladne"? Z nekoliko grobosti bi lahko zapisala, da sem, potem ko sem zaprla knjigo *Mesto in otrok*, čisto mirno zaspala; vendar zato ne mislim, da ta knjiga ni dobra. Recepta za objektivno presojanje literarnih del sicer ne poznam, prepričana pa sem, da nam pozorno branje pove več o tekstu kot preštevavanje mravljincev, ki se sprehajajo po hrbtu naključnega, čeprav kvalificiranega bralca. S tem nočem reči, da se svojih mravljincev ne veselim, rada bi le opozorila, kako zelo subjektivni so.

Mesto in otrok je prva knjiga poezije, s katero se Aleš Debeljak oglašja po letu 1990. V desetletju predtem je prehodil pot od modernistično inspiriranih *Zamenjav, zamenjav* do rehabilitacije čustva in "preproste zgodbe" v poznejših knjigah. V galeriji njegovih likov srečujemo osamljence, melanholike in hrepenelce, za katere svet nikoli ni bil varno zavetje. Resignacija, nezmožnost akcije, ljubezenski odnos, ki ne prinaša odrešitve, bivanje, oropano razvidnega smisla – to so teme, ob katerih se literatura prej ali slej izčrpa in pisatelj podvomi o svojem poslanstvu. Sprva je kazalo, da se bodo poetični fragmenti iz knjige *Minute strahu* lahko sprijeli v prozno zgodbo, morda napisano v slogu minimalizma, toda Debeljakova nova knjiga dokazuje, da je njegova muza ubrala drugačno pot. V nasprotju z nekdanjim "enakomernim udarjanjem po tipkah" pisalnega stroja in nepristranskim prikazovanjem mizernega čustvenega stanja subjekta, je beleženje vtisov sedaj prežarčeno s pesnikovo osebno prizadetostjo in nespregledljivo zahtevo, naj se opredeli tudi bralec. Debeljakovo novo poezijo sta usodno zaz-

namovala dva dogodka, prvi javni in drugi intimni: razpad Jugoslavije in rojstvo hčerke. Knjiga je sestavljena v dramaturškem loku, tako da vznik novega življenja prinaša svetle tone v mračno zgodbo o stoletjih nasilnih političnih sprememb in vojaških spopadov. Mislim, da je Debeljakova odločitev, da bo ne glede na načelne pomisleke in ugovore proti angažirani poeziji pisal tudi o vojni na Balkanu, vredna vsega spoštovanja. V ciklu *Selitve*, v katerem razmišlja o poeziji v apokaliptičnih časih, je svoje početje utemeljil z naslednjimi besedami: "Kar se mene / tiče, moram reči: bolj od molka me zanima nepopolna / strast besede." Čeprav je v poezijo vračunana zavest o njeni "nepopolnosti" in "zasilnosti", to ne pomeni, da se pesnik odpoveduje veri v magično moč besede. Nasprotno: s simuliranjem soneta je nepopolnost umestil na raven forme in s tem prepričljivo utemeljil svojo vrnitev k obliki, ki jo je uporabil že v knjigi *Imena smrti*. Za njegove "sonetoide" so značilne številne notranje rime, zelo konkretne, pogosto konvencionalne metafore in dolgi, ritmični verzi, ki ponekod utripajo na robu retorične privzdignjenosti ali patetičnosti. Knjiga *Mesto in otrok* se hrani z mislijo, da je napisana za zanamce, za ljudi, ki jim bo pesnikovo pričevanje nadomestilo osebno izkušnjo. Izraelska nagrada za pesem *Bosanska elegija*, v kateri dekle spodbuja pesnika, naj vendar poje, čeprav "vročična zrkla topničarjev strmijo v razpoke na štukaturi", pa dokazuje, da tudi sodobniki znajo ceniti muzo, ki govori v času, ko naj bi umolknila.

Metafora "grand hotel Evropa", s katero je Debeljak naslovil eno svojih pesmi in uvodni cikel, pripoveduje zgodbo o utrujeni starki, ki svojim otrokom ne more dati pravega doma. Bivanje v hotelu je začasna rešitev, človek v njem ne more pognati korenin. Zato ne preseneča, da lirski subjekt svoje eksistencialno zavetišče navsezadnje najde v pristanu družine. Cikel *Mlada muza*, v katerem Debeljak radostno in vzneseno popisuje odnos do novorojenke, se mi zdi najpomembnejši in najlepši del knjige. Ko se pesnik dotika Božjih ust na temenu deklice, sicer ugotavlja, da mu "jasnina ni več dostopna", toda v snopu njene luči je tudi sam ves prerojen. Čudež novega življenja, pravi Debeljak, "spreobrača agnostike" – zanimivo bo videti, ali se nam obeta še ena poetika, ki stavi na metafizične karte.